EĞRİ MİNARENİN GÖLGESİNDE

ARŞ. GÖR. NURİ ÇİÇEK

Bazı gölgeler güneş batınca uzar. Bazıları insanlar sustukça. Hangisinin daha karanlık olduğunu vicdan bilir...

Bazı yapılar vardır. İnsan onlara baktığında yalnızca taş görmez. Zamanı görür. İnsanları görür. Sessizce yaşanmış hikâyeleri görür. Bazen de kendisini görür.

Geçenlerde akşam üzeri Eğri Minare'nin önünde durdum. Güneş yavaş yavaş şehrin üzerine çekiliyor, kızıl ışıklar minarenin gövdesine vuruyordu. Sokaklardan insanların sesleri geliyor, hayat her zamanki akışı içinde devam ediyordu. Minare ise bütün bu hareketliliğin ortasında sessizdi. Yüzyıllardır olduğu gibi.

İnsan ilk bakışta onun eğriliğini fark ediyor. Belki de herkesin dikkatini çeken şey bu. Yukarı doğru yükselen gövde, alışılmış çizginin biraz dışında duruyor. İnsan onu gördüğünde önce sebebini merak ediyor. Sonra düşünmeye başlıyor. Bir yapının eğrilmesi anlaşılabilir bir şeydir. Toprak değişir. Rüzgâr eser. Depremler olur. Zaman geçer. Yıllar boyunca biriken küçük değişimler sonunda görünür hâle gelir.

Fakat insanın eğriliği böyle değildir.

İnsanı eğrilten şey çoğu zaman zamanın kendisi değil, vicdanın sessizleşmesidir. İnsan bir sabah uyandığında bambaşka biri olmaz. Bir anda adaletten uzaklaşmaz. Bir anda hakikati terk etmez. Hayatta olduğu gibi kurumlarda da değişim yavaş gerçekleşir. Küçük tavizlerle başlar. Başlangıçta rahatsızlık veren bazı durumlar zamanla sıradan görünmeye başlar. İnsan ilk gün itiraz edeceği bir şeye bir süre sonra alışabilir. İlk gün yanlış gördüğü bir davranışı zamanla görmemeye başlayabilir.

Tehlikeli olan da budur. Çünkü insan çoğu zaman değiştiğini fark etmez.

Bir süre sonra gözüm minarenin gölgesine takıldı. Güneş alçaldıkça gölge uzuyor, meydanın taşları üzerine yayılıyordu. O kadar belirgindi ki görmemek mümkün değildi. İnsan dönüp baktığında onu hemen fark ediyordu.

Tam o sırada aklıma bazı insanların yaşadığı haksızlıklar geldi. Bazı dışlanmalar. Bazı yalnızlaştırmalar. Bazı görünmez bırakılma çabaları. Bugün sıkça kullanılan adıyla Mobbing çoğu zaman gizli bir saldırı gibi anlatılıyor. Oysa benim gördüğüm kadarıyla en yıpratıcı tarafı gizli olması değil. Görünür olduğu hâlde görünmez sayılması.

Bir insanın sistemli biçimde dışlanması çoğu zaman herkesin gözü önünde gerçekleşir. Kimlerin konuşmalara dahil edilmediği bellidir. Kimlerin emeğinin görmezden gelindiği bellidir. Kimlerin sözünün değersizleştirildiği bellidir. Kimlerin yalnız bırakıldığı bellidir.

Koridorlar bilir. Odalar bilir. Sessizlikler bilir. Fakat bilmek her zaman konuşmak anlamına gelmez. İnsan bazen gördüğü şeyi inkâr etmez. Sadece dile getirmez. Bazen hakikati reddetmez. Sadece ona sahip çıkmaz. İşte insanı en çok yoran şeylerden biri budur. Bir haksızlıkla mücadele etmek zor olabilir. Fakat herkesin bildiği bir gerçeğin hiç yaşanmıyormuş gibi kabul edilmesi daha ağırdır. Çünkü o noktada insan yalnızca bir yanlışla karşı karşıya kalmaz. Toplu bir sessizlikle de karşı karşıya kalır.

Hakikat ortadadır.
Tıpkı Eğri Minare'nin gölgesi gibi.

Fakat insanlar bazen ışığa o kadar dikkat kesilir ki gölgeyi görmek istemez. Belki de bazı dönemlerin en büyük sorunu budur. Yanlışların gizlenmesi değil. Açıkça ortada duran yanlışların görülmek istenmemesi. Bu düşünce beni adalet meselesine götürdü. Adalet üzerine konuşmayı seviyoruz. Haksızlığa uğradığımızda onu arıyoruz. Eksikliğini hissettiğimizde onu özlüyoruz. Fakat adalet yalnızca ihtiyaç duyduğumuz zaman hatırlanacak bir kavram değil.

Adalet insanın karakterini ortaya çıkaran bir ölçüdür. Bir insanın adalete bağlılığı, kendi hakkı söz konusu olduğunda değil, başkasının hakkı söz konusu olduğunda anlaşılır. İnsan kendisi mağdur olduğunda sesini yükseltebilir. Acı insana cesaret verebilir. Fakat aynı cesareti başkası için gösterebilmek daha zordur. Çünkü o noktada ortada kişisel bir kazanç yoktur.

Yalnızca ilke vardır. Vicdan vardır. Sorumluluk vardır. Belki de bu yüzden haksızlıkların büyümesinde zalimlerden çok sessiz kalanların payı vardır. İnsan çoğu zaman kötülüğün yalnızca failine bakar. Oysa hiçbir kötülük tek başına büyümez.

Onun yaşayabilmesi için uygun bir iklim gerekir. Sessizlik bu iklimin en verimli toprağıdır. İtirazın kaybolduğu yerde yanlış rahat hareket eder.

Hesap sorulmayan yerde güç kendisini haklı zannetmeye başlar. Bir süre sonra insanlar yapılan haksızlığı değil, haksızlığa itiraz eden kişiyi konuşmaya başlar. Hakikat yalnızlaşır. Adalet yorulur. Vicdan geri çekilir. Sonra toplumlar şaşkınlıkla şu soruyu sorar:

Bu noktaya nasıl geldik?

Oysa cevap çoğu zaman küçük suskunlukların içinde saklıdır. Bir başka düşünce daha geldi aklıma. İnsan merhameti daima iyi bir şey olarak görüyor. Haklı da. Merhamet insanı insan yapan duygulardan biridir. Fakat merhametin de adaletle birlikte yürümesi gerekir. Adaletten kopan merhamet bazen iyilik olmaktan çıkar. Bir yanlışın üzerini örtmek merhamet değildir. Bir zalimin rahatını korumak merhamet değildir. Bir haksızlığı görmezden gelmek merhamet değildir. Güç sahibini üzmemek adına mağdurun yükünü artırmak hiç değildir. İnsan bunu düşündükçe eski bir sözün ağırlığı daha iyi anlaşılıyor.

Zalime merhamet mazluma zulümdür.

Bu söz sert görünür. Fakat hayatın içinde karşılığı çoktur. Bir yanlış yapanı korumak adına susulan her yerde bunun izleri görülür. Bir haksızlığın üzeri örtüldüğünde bedeli çoğu zaman mağdur öder. Bir yanlışın hesabı sorulmadığında yükü çoğu zaman güçsüz olan taşır. Sessizlik burada tarafsız kalmaz. Bir tercihe dönüşür. Gölge biraz daha uzamıştı.

Taşların üzerine düşen karanlık büyürken aklıma geçmiş geldi. İnsan yalnızca bugüne karşı sorumlu değildir. Geçmişe karşı da sorumludur. Kendisinden önce verilen emeklere karşı da. Kendisine açılan yollara karşı da. Bugün birçok insanın düştüğü hata burada başlıyor. Yeni olanı yüceltmek için eskiyi küçültmek. Kendisine yer açmak için geçmişi değersiz göstermek. Dünün emeklerini yok saymak. Oysa hafızasını kaybeden insan eksilir. Geçmişini küçümseyen kurum da eksilir.

Tam o sırada yıllardır zihnimde taşıdığım dizeler aklıma geldi:

"Zulmü alkışlayamam.
Zalimi asla sevemem.
Gelenin keyfi için
Geçmişe kalkıp sövemem."

Bu dizelerin gücü yalnızca şiir olmalarından gelmiyor. Bir ahlakı tarif etmelerinden geliyor. Şartlara göre değişmeyen bir duruşu. Güce göre yön değiştirmeyen bir vicdanı. Bugünün menfaati uğruna dünün hakkını çiğnemeyen bir karakteri. İnsanın kendisinden önce gelenlere karşı taşıdığı sorumluluğu.
Vefa yalnızca duygusal bir bağlılık değildir. Adaletin bir parçasıdır. Kendisinden önce verilen emeği teslim edebilmek de adaletin içindedir. Bir insanın hakkını vermek kadar, geçmişin hakkını verebilmek de adaletin içindedir. Belki kurumları ayakta tutan şey de budur. Kurallar kadar hafıza. Başarı kadar vefa. Bilgi kadar vicdan. Bunlardan biri eksildiğinde yapı ayakta kalabilir. İsim ayakta kalabilir. Makamlar ayakta kalabilir. Fakat ruh yavaş yavaş çekilmeye başlar.

Hasan Dağı'nın karşısında insanın küçüklüğünü düşünmüştüm. Ervah'ın sessizliğinde faniliği. Eğri Minare'nin gölgesinde ise başka bir gerçekle karşılaştım. İnsan yalnızca ölümlü bir varlık değil. Aynı zamanda unutkan bir varlık. Gücü görünce geçmişini unutabiliyor. Makamı görünce adaleti erteleyebiliyor. Kalabalığı görünce vicdanını susturabiliyor. Belki bütün mesele buydu.

Dağ insana haddini hatırlatıyordu. Mezarlık sonunu. Eğri Minare ise eğrilebileceğini. Güneş artık ufkun arkasına çekilmişti. Minarenin gölgesi meydanın büyük kısmını kaplamıştı. O an fark ettim ki mesele onun neden eğildiği değildi. Mesele bizim hangi noktada eğilmeye başladığımızdı. Bir yapının eğriliği uzaktan görülebilir. Bir vicdanın eğriliği ise çoğu zaman yalnızca sahibine görünür. İnsan hayatı boyunca birçok soruyla karşılaşıyor. Bazıları unutuluyor. Bazıları anlamını kaybediyor. Bazıları ise insanın peşini bırakmıyor.
Belki bunlardan biri şudur: Bir haksızlık gördüğünde ne yaptın? Bir insan yalnız bırakıldığında nerede durdun? Hakikati bildiğinde ne söyledin? Ve en önemlisi... Sessiz kaldığın yerde gerçekten sustun mu? Yoksa o sessizliğin içinde senden de bir parça mı kaldı? Eğri Minare o akşam yine hiçbir şey söylemedi. Bazı yapılar konuşmaz. İnsanı kendi vicdanının karşısında bekletir. Bazen en ağır cevaplar da tam orada duyulur.

